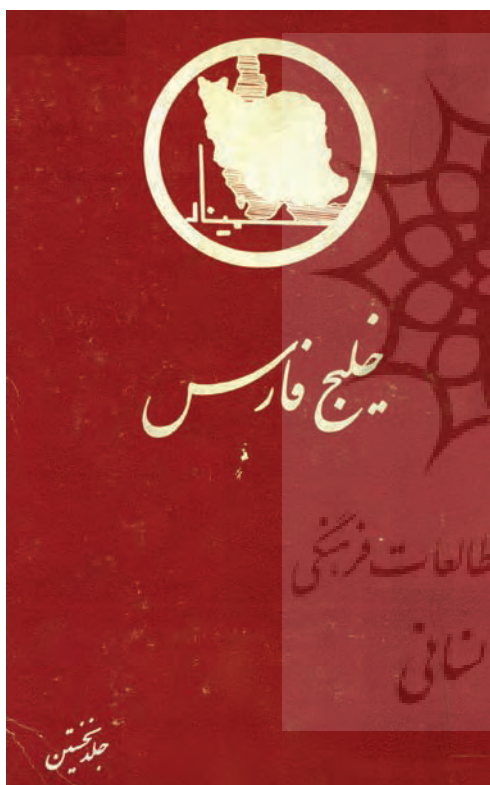

گزارشی از «نخستین سمینار خلیج فارس» در ایران

مریم صفائی^۱

از ابتدای تاریخ بشر تا امروز یکی از مناطق مهم و راهبردی جهان، منطقه خلیج فارس و دریای عمان است که در صحنه تاریخ و در پهنه جغرافیای سیاسی جهان از جایگاه خاصی برخوردار بوده است.

هیچ دریایی باندازه خلیج فارس مورد توجه اقوام و ملل مختلف واقع نشده است. این دریا توجه بزرگان جهان (چه باستان شناسان؛ زمین شناسان؛ مورخان و جغرافی دانان و چه کشورگشایان و سیاستمداران) را بخود معطوف داشته است. قدیمیترین تمدنهای دانش بشری در سواحل خلیج فارس بوجود آمده و شاهراههای اصلی قرون وسطی؛ یعنی جاده ادویه تا مدتها از ساحل آن عبور میکرد. از نکته‌های شگفت آور تاریخ، این که هریک از اقوام و ملل جهان که بقدرت و عظمت رسیده‌اند، نقشه تسلط بر خلیج فارس را طرح کرده و شگفت آورتر از آن، این که هیچ یک توفیق تسلط دائمی بر آن را پیدا نکرده‌اند.

در واقع خلیج فارس برای ما، ایرانیان، که از ابتدا در زمره مردمان بومی آن بوده و در بنا نهادن تاریخ فرهنگ و ۱. مدیر اجرایی فصلنامه مطالعات خلیج فارس.

تمدن آن سهم زیادی داشته‌ایم از اهمیت زیادی برخوردار است. بنابراین برماست که با پژوهش و کنکاش بیشتر، بتوانیم هرچه بیشتر اهمیت و مسائل خلیج فارس و دریای عمان را در مجامع علمی، دانشگاهی و نیز رسانه‌های بین‌المللی و افکار عمومی جهان مطرح نماییم. بر این اساس در ادامه گزارشی از «نخستین سمینار خلیج فارس» در ایران، در راستای آگاهی عمومی آورده شده است.

تصورات مختلفی درباره هدفهای این کنفرانس وجود دارد، قبلاً لازم میدانند، باستحضار برساند که موضوع بسیار روشن و ساده است. در بعضی از مطبوعات، مشاهده شد که عده‌یی تصور کرده‌اند، در این جلسات در مورد نیروی دریایی و یا استخراج منابع نفتی و یا ایجاد بنا در سواحل خلیج فارس تصمیم‌هایی گرفته خواهد شد و بهمین سبب اظهار نظرهایی کرده‌اند؛ در صورتی که مقصود از ترتیب دادن این کنفرانسها هیچ‌یک از اینها نیست. مسلماً تا آنجایی که بنده اطلاع دارم، موضوع آبادانی سواحل خلیج فارس و تقویت نیروی معنوی و مادی ایران در این منطقه که سالهای دراز بوادای فراموشی سپرده شده بود، هم اکنون از مسائل روز است و در هفت‌سال اخیر، یک رشته مطالعات و کارهایی آغاز شده که مقدمه اقدامات آینده، برای تحقق آرزوهای مردم ایران در این منطقه است.

حقیقت اینست که خلیج فارس که جلوه‌گاه بسیاری از افتخارات ملی و تاریخی مردم سرزمین ما بوده و یک تنه عظیم وطن ما تکیه‌گاه آنست از جهات مختلف، برای بسیاری از مردم ناشناخته است. در این کنفرانس دانشمندان و اهل تحقیق که در رشته‌یی از مسائل مربوط به خلیج فارس، صاحب تحقیق و پژوهشهایی میباشند و بسیاری از آنان در آن رشته صاحب تألیفاتی هستند، سخن خواهند گفت و بدین‌وسیله، مجموعه‌یی درباره خلیج فارس پدید خواهد آمد که از راه رادیو و مطبوعات در اختیار افکار عمومی داخل و خارج کشور گذاشته خواهد شد تا دنیا بهتر بحقیقت آگاه شود.

پس از آن نیز مجموعه این کنفرانسها بصورت کتابی بزبان فارسی و یکی از زبانهای زنده دنیا چاپ خواهد شد و این مجموعه، میتواند اولاً مرجعی برای اطلاع دستگاههای اداری و اجرایی بمنظور کارهای آبادانی و انجام آرمانهای ملی مردم قرار گیرد. ثانیاً مردم ایران مخصوصاً دانشجویان و دانش‌آموزان و اهل تحقیق، این منطقه را بهتر خواهند شناخت و بعظمت امر، بیشتر آگاه خواهند شد. ثالثاً مطبوعات و افکار عمومی جهان و نمایندگان ایران در خارج از کشور که اکنون مجموعه مدون و کاملی درباره کلیه مسائل خلیج فارس در اختیار ندارند از این پس هرگاه مطلبی خلاف واقع در این باره منتشر شود، باتکاء

بر اساس تحقیقات انجام شده، سمینار خلیج فارس که از تاریخ ۲۴ مهرماه سال ۱۳۴۱ و به ابتکار «اداره کل انتشارات و رادیو» برگزار شد، نخستین همایش خلیج فارس در ایران و شاید در جهان بوده است. این همایش در تاریخ دوم آبانماه همان سال پایان یافت. مقاله‌های ارائه شده در این سمینار در زمینه‌های جغرافیای طبیعی؛ زمین‌شناسی؛ آب و هوا؛ تاریخ؛ نام جزایر و بنادر؛ فلات قاره خلیج فارس؛ تاریخ نقشه‌برداری و موضوعهای دیگر مربوط به خلیج فارس، یک‌سال بعد بصورت کتاب دو جلدی به چاپ رسید. در این سمینار، بیست و سه دانشمند و محقق ایرانی و یک شرق‌شناس فرانسوی شرکت داشتند که در هر روز، چهارتن از دانشمندان شرکت‌کننده در همایش، درباره نتیجه پژوهشهای خود، سخن گفتند و متن سخنرانی آنها نیز همزمان از رادیو ایران پخش میشد.

همچنین بر اساس پیشگفتار کتاب مذکور، در روز دوم آبانماه سال ۱۳۴۱ به هریک از سخنرانان سمینار، یک قطعه مدال مخصوص سمینار خلیج فارس که بیادبود این انجمن علمی بشکل زیبایی آماده شده بود از طرف سرپرست انتشارات و رادیو ایران اهدا شد.

برای پایدار ماندن و همیشگی شدن نتایج این کوشش علمی و ملی، اداره کل انتشارات و رادیو برآن شد تا متن سخنرانیها را چاپ و منتشر سازد و نیز آن را به چند زبان زنده دنیا ترجمه کرده و به چاپ برساند. بر این اساس یک سال بعد مقاله‌ها در دو مجلد و هر یک، شامل دوازده مقاله به چاپ رسید.

هر دو مجلد در قطع وزیری متوسط، شامل ۴۶۴ صفحه (جلد نخستین ۲۷۲ صفحه و جلد دوم ۱۹۲ صفحه) است. همچنین هر دو مجلد، داری فهرست نام اشخاص، نام جاها، تصویر و نقشه نیز میباشد.

معینیان، سرپرست وقت اداره کل انتشارات و رادیو ایران در مراسم گشایش سمینار خلیج فارس درباره چگونگی تشکیل سمینار گفت: «فکر تشکیل سمینار خلیج فارس از سال گذشته بمیان آمد و چون در مطبوعات و افکار عمومی

۴. بعد تبلیغاتی برون مرزی خواهند داشت.
۵. بر همگرایی ملی ایرانیان در مورد خلیج فارس افزوده خواهد شد.

۶. رهیافتهایی برای بهبود وضعیت این گستره آبی ارائه میکنند که حاصل آن میتواند مورد استفاده سیاسیون کشوری و دست‌اندرکاران اجرایی محلی واقع شود.

بطور کلی، مقالات سمینار خلیج فارس بگونه‌ی تنظیم شده که شامل کلیه وجوه و مباحث مختلف خلیج فارس شده است. نویسندگان همگی از بین دانشمندان یا آگاهان از وضعیت خلیج فارس انتخاب شده بودند که آثار برخی از آنها اکنون در شمار منابع اصلی مطالعات خلیج فارس قرار گرفته است.

فهرست مقالات و نام نویسندگان (مأخوذ از مجله‌های سمینار خلیج فارس) سمینار مذکور به این شرح است:

۱. خلیج فارس، ساختمان و پیدایش آن - دکتر احمد مستوفی.
۲. جغرافیای طبیعی خلیج فارس - دکتر مسعود کیهان.

صورت بحر فارس؛ مأخذ: (سمینار خلیج فارس، ۱۳۴۲: ۱/۱۸۷).

اسناد و مدارک و تحقیقاتی که در این جلسات منعکس میشود، افکار عمومی جهانیان را در جریان حقایق خواهند گذارد...

در مقاله‌ی، با عنوان «بررسی روند تاریخی آگاهی یافتگی ایرانیان نسبت به اهمیت خلیج فارس» درباره این همایش و تاریخچه همایشهای خلیج فارس در ایران آمده: «سمینار خلیج فارس که در ۲۴ مهرماه ۱۳۴۱ و به ابتکار اداره کل انتشارات رادیو آغاز شد و در روز دوم آبان همان سال خاتمه یافت، نخستین همایش برگزار شده در ایران، راجع به خلیج فارس بود... در سال ۱۳۵۴، همایش دیگری با عنوان «کنفرانس خلیج فارس و اقیانوس هند در سیاست بین‌المللی» توسط مؤسسه پژوهشهای سیاسی و اقتصادی بین‌المللی، طی روزهای ششم تا هشتم فروردین در تهران برگزار شد. در ۲۰ تا ۲۳ آذر ۱۳۵۸، استانداری هرمزگان «سمینار جزایر خلیج فارس» را در بندرعباس برگزار کرد. «اولین کنفرانس بین‌المللی بررسی علمی اثرات نشت نفت در خلیج فارس» را دانشگاه تهران طی روزهای ۳۰ اردیبهشت تا ۶ خرداد ۱۳۶۳ در دستور عمل داشت. از سال ۱۳۶۷، وزارت امور خارجه، بطور سالانه همایش خلیج فارس را برگزار میکند و مقاله‌های شرکت‌کنندگان را نیز در مجموعه مقالاتی به چاپ میرساند. از این پس نهادها و مراکز مختلف علمی، خلیج فارس را در کانون همایشهای متعدد قرار داده‌اند؛ از جمله گروه تاریخ دانشگاه تهران که از اردیبهشت ۱۳۸۶، اقدام به برپایی همایش «خلیج فارس فرهنگ تمدن» بصورت دوسالانه کرد که تاکنون دومین همایش را نیز برگزار کرده است. «دایره‌المعارف بزرگ اسلامی، بنیاد ایران‌شناسی و دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی نیز بتدریج به این جمع پیوستند.

بی‌گمان برگزاری این همایشها تأثیرات مفیدی خواهد داشت که از آن جمله:

۱. باعث افزایش حجم تولیدات علمی در این عرصه میشوند.
۲. با پرداختن به حوزه‌های گوناگون، خلیج فارس را از زاویه‌های متفاوت بررسی میکنند.
۳. میان اساتید، محققان و دانشجویان این حوزه هم‌اندیشی و ارتباط علمی ایجاد میشود.

منابع

- انوری، امیر هوشنگ؛ «بررسی روند تاریخی آگاهی یافتگی ایرانیان نسبت به اهمیت خلیج فارس»، مجموعه مقالات هفتمین همایش خلیج همیشه فارس، به کوشش منوچهر جهانیان و احمد پوراحمد، تهران: جهاد دانشگاهی، ۱۳۹۰.

- سمینار خلیج فارس؛ بی جا: اداره کل انتشارات رادیو، دوجلد، ۱۳۴۲.

- مقدس جعفری، محمود؛ خلیج فارس مهد پارسیان، تهران: چاپ و انتشارات اقبال، ۱۳۸۶.

۳. آب و هوای خلیج فارس - دکتر محمدحسن گنجی.
۴. نام خلیج فارس - دکتر محمدجواد مشکور.
۵. جزایر خلیج فارس - سرتیپ حسینعلی رزم آرا.
۶. سرزمین بحرین - سید محمد محیط طباطبایی.
۷. بنادر ایران در خلیج فارس - سلطانعلی سلطانی بهبهانی.
۸. فلات قاره ایران در خلیج فارس - دکتر غلامرضا تاجبخش.
۹. سواحل جنوبی خلیج فارس - دکتر محمدعلی جناب.
۱۰. نقشه خلیج فارس - تیمسار سرلشگر محمد بهروز.
۱۱. خلیج فارس در روزگار باستان - محمد سعیدی.
۱۲. تاریخ دوهزار و پانصد ساله خلیج فارس - دکتر علی اکبر بینا.
۱۳. مختصری از سیاست دولتهای اروپایی در خلیج فارس با توجه به اسناد دیپلماسی - دکتر محسن عزیزی.
۱۴. منابع اقتصادی خلیج فارس - سید محمدعلی امام شوشتری.
۱۵. کارهای عمرانی در سواحل و جزایر خلیج فارس - حسین فرهودی.
۱۶. جغرافیای تاریخی خلیج فارس - سعید نفیسی.
۱۷. دریانوردی در خلیج فارس و پیشینه تاریخی آن - احمد مدنی.
۱۸. نظری اجمالی به اقتصاد خلیج فارس - دکتر جمشید بهنام.
۱۹. خلیج فارس در زمان صفویه - دکتر خانابابا بیانی.
۲۰. آثار باستانی در خلیج فارس - سید محمدتقی مصطفوی.
۲۱. جزیره خارک - پرفسور دکتر گیرشمن.
۲۲. زبانهای محلی و فولکور خلیج فارس - احمد اقتداری.
۲۳. منابع ثروت در خلیج فارس - تیمسار سرلشگر غلامحسین مقتدر.
۲۴. اوضاع اجتماعی خلیج فارس - محمدحسین رکن زاده آدمیت.

دریای پارس؛ مأخذ: (سمینار خلیج فارس، ۱۳۴۲: ۱/۱۸۹).